

9. *Тридід О. М.* Логістика [Текст] : конспект лекцій / О. М. Тридід [та ін.] ; Харківський держ. економічний ун-т. – Х. : ХДЕУ, 2004. – 168 с.

G. P. Karpenko

DICTIONARY OF UKRAINIAN LOGISTICS TERMS: WORKING REGISTER FORMATION

The main criteria, by which the working register dictionary of terms of Ukrainian logistics formed are represented; the areas of knowledge that became donors of logistical term system (Mathematics, transport, management, military work and e.t.c.) are outlined; on the basis of existing in Ukrainian linguistics theoretical work the key tendencies of representation of corps of logistical terms are formed; the fragment of the working register dictionary is given.

К е у о р д с : term, logistics, dictionary of logistics terms, register dictionary.

УДК 81'374.2:022.215

Л. О. СИМОНЕНКО
(Київ, Україна)

МАРТИРІЙ ГАЛИН – УКЛАДАЧ ПЕРШИХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДИЧНИХ СЛОВНИКІВ (1856–1943)

У статті зроблено спробу ознайомити широкий загал з постаттю М. Галина – доктора медицини, голови природничо-лікарської секції Українського наукового товариства в Києві. М. Галин був одним із найактивніших творців української медичної термінології. Його перу належить “Медичний латинсько-український словник”.

К л ю ч о в і с л о в а : наукова термінологія, медичний термін, Українське наукове товариство, медичний словник.

Після набуття Україною статусу незалежності, відкриття доступу до спецховищ з’явилася можливість познайомитися з постатями вчених, які зробили значний внесок у науку та становлення й розвиток української термінології відповідних галузей знання. До таких постатей належить Мартирій Галин – доктор медицини, головний хірург Київського військового шпиталю, голова природничо-лікарської, а згодом медичної секції Українського наукового товариства в Києві, голова термінологічної комісії, укладач перших медичних словників.

Після послаблення царським урядом заборони української мови, виданням у 1906 р. “Временных правил печати”, група вчених-україністів виробила план створення Українського наукового товариства в Києві (далі – УНТ), мета якого полягала у розробленні термінології та популяризації різних галузей знання українською мовою. Створене у 1907 р. УНТ в Східній Україні на чолі з М. Грушевським, одним із перших членів якого був М. Галин, мало кілька

Л. О. СИМОНЕНКО, 2017

секцій: історичну, філологічну, природничо-технічну та медичну [4, с. 111]. Швидке розростання УНТ сприяло виділенню з нього в 1908 р. природничо-лікарської секції, головою якої обрано М. Галина, палкого прихильника української мови. За його пропозицією всі наукові доповіді на секції виголошувалися українською мовою, першою з них була доповідь голови секції “Симуляції в хірургії”, надрукована в цьому самому році в “Записках УНТ” [2, с. 250 – 251]. М. Галина вважають першим автором наукових праць із хірургії, опублікованих рідною мовою.

Робота секції видалася досить плідною. Упродовж зазначеного року відбулося 10 засідань, на яких заслуховували доповіді та рекомендували до друку праці провідних учених-медиків – О. Корчака-Чепурківського, Є. Краковського, О. Черняхівського та ін. Секція постійно поповнювалася новими членами, а відтак і збільшенням кількості доповідей, виголошених на ній, зокрема впродовж 1909 р. – 30 доповідей, опублікованих у “Збірнику медичної секції” (редактор М. Галин). На жаль, вийшло лише 3 збірники в 1910, 1912, 1913 рр. Збільшення секції в 1911 р. дозволило розділити її на природничо-технічну і медичну, останньою продовжував керувати М. Галин.

Із початком публікацій наукових праць українською мовою постало питання української наукової медичної термінології, яка до цього часу в Наддніпрянській Україні не розроблялася. Перші спроби видавати наукову медичну літературу національною мовою зробив Є. Озаркевич, за його пропозицією у 1898 р. у Львові засновано “Лікарський збірник”, що складався з 3-х розділів: наукові статті, реферати й термінологія. Це було медичне реферативне видання, яке оперативнo й детально знайомило читачів із досягненнями європейської медицини і надсилалося у Східну Україну.

Питання випрацювання української наукової термінології М. Галин виносить на обговорення природничо-лікарської секції, закликаючи колег працювати над збиранням і творенням термінології, укладанням словників. Велику роботу в цьому напрямку проводив і сам науковець, який очолював Термінологічну комісію УНТ в Києві, був керівником Термінологічної комісії Міністерства народного здоров'я й опікування, генерал-хорунжим санітарної служби Української Армії.

М. Галин – один із найактивніших творців української медичної термінології. Вперше фрагменти його словника “Українська медична термінологія” опубліковано в 1918 р. в українському науково-медичному журналі “Українські медичні вісті”. У 1920 р. виходить перший “Російсько-український медичний словник. Матеріали до української медичної термінології” за його редакцією. До цього часу були опубліковані невеличкі за обсягом “Медичний словничок. Матеріали для української медичної термінології” П. Адаменка (1917 р., 40 с.) та “Російсько-український словничок медичних термінів” О. Курило (1918 р., містив 500 слів). Названі праці не відбивали тогочасного розвитку медичних знань.

Через певні політичні причини (поразка українських визвольних змагань, учасником яких він був) М. Галин змушений емігрувати до Бессарабії, де продовжив працювати над українською медичною термінологією, результатом якої Спільною українських лікарів у Чехії видано в 1926 р. в Празі “Медичний латинсько-український словник” за ред. проф. Б. Матюшенка й д-ра В. Наливайка.

Під час підготовки до видання словник доповнено матеріалами д-ра В. Наливайка. Робота над упорядкуванням цієї праці тривала близько трьох років. Більшість накладу словника вислано на східноукраїнські землі [2, с. 254 – 255].

У своїй передмові до словника, написаній у 1924 р. в еміграції, М. Галин зазначав: що “медична наукова термінологія складається з двох основних галузей: 1) анатомічної з підгалузками гістологічним і фізіологічним і 2) патологічної, в склад якої входять термінологія клінічна і бактеріологічна. На переконання автора, анатомічна термінологія утворилася з джерел народних, натомість термінологія патологічна творилася поволі, починаючи з часів Гіппократа і школи Асклепіадів. Свого розвитку досягла в середні віки і на сучасному етапі є стрункою системою, збудованою на наукових засадах” [1, с. VII]. Творцями цієї системи були греко-латинці, вважає науковець, її стрункість полягає в чіткому використанні словотвірних засобів – префіксів і суфіксів. Зокрема, терміни, утворені на позначення хвороби, що виникає на ґрунті запалення якогось органа, складаються з його назви і суфікса *-itis*, якщо ж запалення відбувається всередині якогось органа або біля ноги, використовують префікси *-endo-*, *-peri-*, *-para-*, *-epi-*. Частина термінів на позначення хвороб шкіри і новоутворень мають суфікси *-oma* або *-ta*. Поряд із науковою термінологією, наголошує М. Галин, кожен народ має свою народну термінологію із своєрідними ознаками. Українська медична термінологія наближається до греко-латинської, зокрема назви хвороб, що виникли на основі запалення окремих органів, мають суфікс *-иця* (*жовтяниця*, *легениця*); назви хвороб шкіри – суфікси *-ак*, *-як*, *-к* (*гнояк*, *виразка*, *бородавчак*) тощо [1, с. X].

“Порівнюючи народну українську термінологію в її патологічній галузі з такою ж греко-латинською, мусимо дійти висновку, що український суфікс *-иця* відповідає латинському *itis*, українські суфікси *-ак*, *-як*, *-ик* мають таке саме значення як грецьке *-ома*, *-ема*. Латинському префіксу *peri-* відповідає *о* – окістя; *para* – при, біля; *endo* – середньо; *extra* – поза та ін.” [1, с. X]. Під час перекладу греко-латинських термінів М. Галин закликає дотримуватися цих параметрів, напр. *Perianalis* – *навколонутий*; *Pericarolium* – *осердя*, *серцева сорочка* та ін.

У Передмові до словника науковець виклав погляди українських медиків того часу на місце народної термінології та на загальні закони творення термінів у різних народів. На жаль, після еміграції ім'я М. Галина та його наукова спадщина були вилучені з історії медицини України тоталітарним режимом, праці знищено або замкнено в спецфондах. Ім'я вченого досить рідко з'являється і в працях сучасних дослідників. Про його науковий доробок не забула лише українська діаспора. У 1969 р. Українське лікарське товариство Північної Америки перевидало в Детройті “Медичний латинсько-український словник” М. Галина.

Науково-практична діяльність ученого, лікаря була спрямована на становлення нової української медицини й творення термінів на позначення медичних понять.

1. Галин М. Передмова до “Медичного латинсько-українського словника”. – Прага: Вид-во Спілки Українських Лікарів у Чехословаччині, 1926. – С. VII–XII.

2. *Ганіткевич Я.* Українські лікарі-вчені першої половини ХХ ст. та їхні наукові школи. – Львів, 2002. – С. 250 – 260.
3. *Енциклопедія українознавства: В 3 т.: Словникова частина / Ред. В. Кубійович.* – Львів: “Молоде життя”, 1993. – Т. I. – С. 340.
4. *Українська радянська енциклопедія: В 20 т. – К. : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1964. – Т. 15. – С. 111.*

L. O. Symonenko

MARTYRIOUS GALYN – THE FIRST UKRAINIAN COMPOSER OF MEDICAL DICTIONARY
(1856-1943)

The article is about Galyn M. – an outstanding Doctor of Medicine in the main natural medicinal section of Kiev Ukrainian Scientific Society . He was one of the most active founders of Ukrainian medical terminology and wrote his famous “Medical Latin-Ukrainian dictionary”.

Key words: scientific terminology, medical term, Ukrainian Scientific Society, medical dictionary.